

Модерн заметно отличался от других архитектурных стилей, особенно когда его использовали в строительстве храмов. Проект костела Богоматери Ружанцовой в Солах (Сморгонский район, Гродненская обл.) был разработан архитектором А. Дубановичем и построен в 1926–1934 гг. Асимметричное сооружение имеет многоплановую объемно-пространственную композицию. Основной объем храма накрыт двускатной крышей, полукруглая апсида – отдельной конической крышей, а фасад украшен фигурными щитами с валютами.

Национальные романтические тенденции в архитектуре XIX в. были характерны для всех европейских стран, что в значительной степени привело к единой закономерной последовательности исторических и художественных явлений.

Отличительной чертой раннего белорусского модерна 1890–1907 гг. стал демонстративный отказ от механического копирования исторических архитектурных форм. На этом этапе особое внимание уделялось не столько пространственной организации здания, сколько его декоративно-пластическому оформлению.

В 1907–1917 гг. в течение периода зрелого модерна была установлена более сильная связь между архитектурой и функцией здания. Последовательным представителем стилизаторства в Беларуси был гомельский архитектор С. Шабуневский, творческий метод которого основывался на рациональном сочетании функциональных и художественно-эстетических качеств здания. Примером таких зданий могут быть, например, мужская гимназия и дом врача в Гомеле, а также целый ряд доходных домов, построенных в Гомеле, Минске, Витебске, Могилеве. Для возведения белорусских доходных домов приглашались известнейшие архитекторы. Так, проект для доходного дома Свентицкой, ставший настоящей архитектурной жемчужиной Минска, создал Г. Гай, доходные дома богатейших купцов Гомеля (Шановича и Домбровского) проектировал архитектор С. Шабуневский, а многие из доходных домов Могилева и Витебска выполнены по проектам архитекторов С. Краснопольского и В. Вуколова. Доходные дома Гинзбурга и Румянцевых, Лейбе Маянца и Якова Ловьянова, декорированные барельефами и статуями драконов, титанов, ангелов, святых, стали настоящими памятниками белорусской архитектуры начала XX в.

В стиле модерн были построены усадьбы в Свислочи (Гродненский район), Староборисове (Борисовский район, Минская обл.), Крупках (Минская обл.), Красном Береге (Жлобинский район, Гомельская обл.), Комарово (Мядельский район), Желудке (Щучинский район, Гродненская обл.), городской особняк и жилые дома в Слониме, земская управа в Рогачеве и городской особняк в Мозыре (оба Гомельская обл.), военные казармы в Клецке (Минская обл.), жилые дома в Бобруйске (Могилевская обл.) и Гродно и т. д.

Таким образом, модерн в Беларуси развивался двумя путями: 1) с ориентацией на готику, на осмысление ее конструктивных и формообразующих принципов; был относительно равномерно распределен по всей территории Беларуси; 2) с романтической ориентацией на национальные традиции раннего Средневековья, был распространен преимущественно в северо-восточном регионе. Традиционное взаимодействие западной и восточной традиций в Беларуси проявилось в деятельности как белорусских, так и польских (С. Шиллер, Ю. Дзянковский, К. Козловский) и русских (Р. Марфельд, К. Тон, К. Тарасов, Ф. Шехтель) архитекторов.

Список литературы:

1. Кулагін, А. Каталіцкія храмы на Беларусі : Энцыклапедычны даведнік / А. Кулагін. – Мінск : БелЭн, 2000. – 216 с. : іл.
2. Лазука, Б. Слоўнік тэрмінаў : архітэктура, выяўленчае і дэкарацыйна-прыкладное мастацтва / Б. Лазука. – Мінск : Беларусь, 2001. – 158 с. : іл.

Уладзімір Трапянок

ПРЫСУТНАСЦЬ ФАЛЬКЛОРУ ў СУЧАСНЫХ РАДЫЁСПЕКТАКЛЯХ БЕЛАРУСІ

У артыкуле даследуюцца сучасныя радыёспектаклі на Беларускам радыё, у стварэнні якіх выкарыстаны нацыянальны музычны фальклор. Асноўная ўвага аўтара скіравана на радыёпастаноўкі «Адзукніся, браце!» і «Беларусь. Дыдактыка», запісаныя ў 2012 і 2019 гг.

Uladzimir Trapianok

PRESENCE OF THE FOLKLORE IN THE MODERN BELARUSIAN RADIO DRAMAS

The article researches the modern radio dramas with national musical folklore. The author took into consideration acoustic performances «Answer me, brother!» and «Belarus. Didactics», recorded on the Belarusian Radio in 2012 and 2019.

Беларускае радыё як структурнае падраздзяленне Белтэлерадыёкампаніі застаецца адзіным у медыяпрасторы краіны аўдыяльным сродкам, дзейнасць якога накіравана на папулярызаванне фальклорнай нацыянальнай спадчыны. Галоўным рэтранслятарам узораў нематэрыяльнай культуры з'яўляецца спецыялізаваны радыёканал «Культура», на якім выходзяць праграмы «Гасцінец», «Беларуская этнафонія», цалкам прысвечаныя спеўнай традыцыі Беларусі. Іншыя музычныя, публіцыстычныя, мастацкія праекты канала перыядычна прысвячаюцца знаёмству з гісторыяй, носьбітамі, узораўмі каранёвай музычнай спадчыны. Асноўную увагу ў гэтым матэрыяле мы звяртаем на прысутнасць музычнага фальклору ў сучасным літаратурна-драматычным (мастацкім) вяшчанні Беларускага радыё, а менавіта ў дзейнасці айчыннага радыётэатра.

Прыгадваючы, напрыклад, найбольш яркія радыёспектаклі мінулых гадоў, што ўтрымліваюць узоры музычнай песеннай даўніны, можна вылучыць дзве работы – «Паўлінка» і «Несцерка». Сцэнічныя візітоўкі Нацыянальнага акадэмічнага тэатра імя Я. Купалы і Нацыянальнага акадэмічнага драматычнага тэатра імя Я. Коласа былі зафіксаваны ў аўдыяварыянце яшчэ ў сярэдзіне мінулага стагоддзя. Кампазітар І. Любан, які пісаў музыку для спектакля «Несцерка», звяртаўся, як адзначала даследчык Н. Юўчанка, «да народных мелодый і ствараў музыку спектакля на аснове вар'іравання інтанацыйнага ладу народных песень» [4, с. 51]. Пастаноўка спектакля «Паўлінка» з музыкай Я. Цікоцкага паводле беларускага фальклору

стала «своеасаблівай эстэтычнай «вяршыняй-вытока» нацыянальнай культуры» [4, с. 71]. Абодва творы ўключаны ў залаты фонд айчыннага радыётэатра з абавязковай рэтрансляцыяй гэтых мастацкіх запісаў у нашы дні.

Сярод іншых радыёспектакляў, запісаных у XX ст. і аформленых з выкарыстаннем фальклорных мелодый і песень, можна назваць наступныя – «Папараць-кветка» (1957), «Цікаўны Янка» і «Іван світаннік» (1986), «Адай тое, што дома не пакінуў» (1989), «Калядная рапсодыя» (1995), «Купалава кола» (1999) [2].

На сучасным этапе функцыянавання беларускага радыётэатра зварот да фальклорнай музычнай спадчыны адбываецца нячаста. Так, у 2012 г. на Першым нацыянальным канале Беларускага радыё па п'есе драматурга Г. Марчука быў створаны радыёспектакль «Адгукніся, браце!». Твор прысвячаецца жыццю і дзейнасці класіка айчычнай літаратуры Я. Коласа, перыяду яго творчага станаўлення, гадам, праведзеным паэтам у мінскім астрозе. Гэта ўдалая версія сучаснага працытанна дакументальных і мастацкіх старонак творчасці песняра. Праз лісты і вершы, «ажыўленья» выканаўцамі роляў, эмацыянальна афарбаваныя акцёрскім пражываннем, перад слухачом паўстае «жывы» К. Міцкевіч, які марыць, кахае, перажывае, хвалюецца, змагаецца. У радыёспектаклі выкарыстаны вершы з першага зборніка Я. Коласа «Песні-жалыбы», а таксама ўрыўкі паэм «Сымон-музыка» і «Новая зямля», што наскрозь прасякнуты фальклорам.

«Адгукніся, браце!», на нашу думку, з'яўляецца вобразным радыёспектаклем, у якім спалучаюцца розныя часавыя адрэзкі, розныя светлы – зямны і фантазіяны. У спектаклі выкарыстаны прыём «мазаічнасці» фактаў і падзей з жыцця галоўнага героя. Сцэны спектакля пабудаваны на парушэнні гісторыка-часовай сувязі. Спачатку гучаць фрагменты з юнацтва Кастуся, затым – з перыяду цкавання, зноў юначыя гады і г. д. Кожная са сцэна мае сваю назву («Дзед», «Бацька», «Маці», «Ліст», «Завеза», «Воля», «Неба», «Хата», «Казка», «Пінск. Вяселле» і інш.), што робіць аўдыяспектакль падобным да паэмы. Багата паэтычнае светаадчуванне будучага класіка, здольнасць паглыбляцца ў фантазіяны свет падкрэсліваюць «сустрэчы» Кастуся з дзедам і бацькам, якія памерлі, уяўныя спатканні з каханай. Вобразнасць спектаклю дадаюць разнастайныя гукавыя планы і эфекты [3].

Пастаноўка радыёспектакля «Адгукніся, браце!» ажыццёўлена рэжысёрам А. Вінярскім, які запрасіў на выкананне роляў у аўдыятворы выдатных акцёраў мінскіх тэатраў А. Кавальчука, С. Зеляноўскага, У. Рагаўцова, А. Памазана, Г. Аўсяннікава, М. Захарэвіч, Б. Барысёнка, А. Душачкіна, У. Мішчанчука, Т. Гуляева і інш. Музычна-кампілятыўнае афармленне аўдыятвора ажыццёўлена гукарэжысёрам В. Бяляевым. Сэнс радыёспектакля, як мы мяркуюем, закладзены ў фразе, адрававанай адным з герояў да Кастуся Міцкевіча: «Ніколі не адступайся ад народа». Творчая група аўдыятвора паказала гэту «народнасць», прыналежнасць Я. Коласа і яго спадчыны да беларускага люду, які ў сваёй рэчаіснасці спалучае архаічныя вераванні і грамадзянскія ідэі свабоды і роўнасці, ужытымі ў якасці музычнага афармлення ўзораў фальклорнай спадчыны – народных мелодый у выкананні цымбалісткі В. Прадзед, народных песень «А ў полі бяроза» ў выкананні носьбітаў фальклорнай традыцыі, «За туманам» у харавым варыянце і іншых твораў з фондаў радыё [3].

Найноўшай работай айчыннага радыётэатра з выкарыстаннем нацыянальнай музычнай спадчыны з'яўляецца радыёспектакль «Беларусь. Дыдактыка». Прэм'ера радыётвора, запісанага на канале «Культура», адбылася ў снежні 2019 г. і была прымеркавана да 80-годдзя выканаўцы галоўнай ролі, народнай артысткі Беларусі, спявачкі Т. Мархель і Года малой радзімы. У аснову аўдыятвора пакладзена аднайменная сцэнічная работа Рэспубліканскага тэатра беларускай драматургіі ў пастаноўцы А. Марчанкі. Рэжысёрам радыёверсіі выступіла Л. Пташук, літаратурным рэдактарам – У. Трапянок.

Жанр сцэнічнага твора «Беларусь. Дыдактыка» вызначаны як «дарога да сябе». Пастаноўка пачынаецца з успамінаў актрысы Т. Мархель пра свайго бацьку. У тэатральным праекце гэта сцэна вырашана пры дапамозе відэа, на якім выканаўца падымаецца па лесвіцы і расказвае сваю гісторыю. Пазбаўлены візуальнага складніка, радыётвор мае іншую трактоўку «ўваходжання ва ўспаміны» – праз манатоннае гучанне калаўрота, за якім працуе геранія, і такое ж аднастайнае ціканне гадзінніка, што, дарэчы, сімвалізуе няспынную хату часу. У якасці рэфрэна ў аўдыяспектаклі гучыць радок з песні «Ой, дума мая, дума», які скіроўвае ўяўленне слухача ва ўлонне ўспамінаў гераніі.

«Беларусь. Дыдактыка» з'яўляецца спектаклем, у сцэнарыі якога спалучаны паэтычныя і праязныя фрагменты твораў айчынных літаратурных класікаў, а таксама фальклорныя, народныя песні. У адным з інтэрв'ю Т. Мархель мы знаходзім: «У нас такая багатая літаратура! Што ні радок – свая філасофія. А фальклор! Там жа ёсць адказы на ўсе пытанні. Нездарма Э. Ажэшка пісала, што чалавечыя пакуты, апісаныя Дантэ, можна выказаць словамі песні» [1].

Украсай аўдыяльнай работы, рухаючай сілай і важным сэнсавым складнікам спектакля сталі песні ў аўтарскім, аўтэнтчным выкананні Т. Мархель «Ой, Божа, мой Божа! Якое мне гора!», «Ой, прыйдзі, сыночак з дарожкі да дому», «Зялёны дубочак, чаго пахіліўся?», «А ў барку, барку, на клінку», «Голуб сівы, голуб сівы», «Каліна, на сенажаці», «Ой, злавлі сівога лося ў гаросе», «Бадай, доля, утапілася», «Валачобнікі – людзі добрыя», калыханка «Пайшоў коця па плоце», вясельныя прыпеўкі.

У стварэнні музычнай атмасферы для радыёспектакля быў задзейнічаны музыкант, акцёр Д. Лук'янчык. Ён выканаў мелодыі на барабанах, балалайцы і іншых інструментах, агучыў сольныя песні «Салавейка, салавейка, салавейка лугавы», «Закукуй, зязюлька, й закукуй», супольныя з Т. Мархель партыі. Акрамя таго Д. Лук'янчык выканаў некалькі другасных роляў, у прыватнасці, сына і валачобніка. Над музычным афармленнем радыёспектакля працаваў гукарэжысёр В. Бяляев. Спецыяльна для акустычных «дэкарацый» ім былі запісаны мелодыі з выкарыстаннем музычных інструментаў, сярод якіх дудкі, ліра, акарына, чаротка і інш., што таксама дазволіла сучаснаму слухачу прычыніцца да беларускіх музычных традыцый.

Радыёспектакль «Беларусь. Дыдактыка», як і яго сцэнічная версія-папярэднік, утрымлівае некалькі філасофскіх ліній. Гэта шчырая споведзь пра жыццёвыя пакуты і радасці, пра адносіны чалавека і прыроды, пра фінал чалавечага зямнога існавання і новае нараджэнне, пра адраджэнне гадавога цыкла пасля Вялікадня. Галоўны пасыл радыётвора – выказ любові да Радзімы, да чалавека, да нацыянальнай культуры з яе непаўторнымі спеўнымі ўзорамі і мілагучным словам, пры дапамозе якіх найбольш поўна перадаюцца адносіны да жыццёвых абставін і падзей, выказваюцца пачуцці і эмоцыі.

Выкарыстанне фальклору, пераважна музычнага, у сучасным беларускім радыётэатры, на вялікі жаль, адбываецца нячаста. Нацыянальная музычная спадчына за апошнія гады была выкарыстана ў радыёспектаклях «Адгукніся, браце!» па п'есе Г. Марчука і «Беларусь. Дыдактыка» паводле твораў беларускай літаратуры ў спалучэнні з традыцыйнымі песнямі. У радыёпастаноўцы «Беларусь. Дыдактыка» айчынная песня ў жывым выкананні займае ключавую пазіцыю, з'яўляецца

вызначальным сродкам выказвання эмоцый гераіні, рухаючай сілай пастаноўкі. Нягледзячы на невялікую колькасць, падобныя работы айчыннага радыётэатра вылучаюцца сваёй мастацкай якасцю, а таксама садзейнічаюць актуалізацыі і папулярызацыі фальклору, захаванню каранёвых музычных традыцый Беларусі.

Спіс літаратуры:

1. Дарога да цябе [Электронны рэсурс] // Газета «Культура». – Рэжым доступу : <http://kimpres.by/index.phtml?page=2&DomainName=cult&id=13802&mode=print>. – Дата доступу : 16.03.2020.
2. Трапянок, У. Матывы беларускага фальклору ў пастаноўках айчыннага радыётэатра / У. Трапянок // Аўтэнтычны фальклор : праблемы захавання, вывучэння, успрымання : зб. навук. прац удзельнікаў VII Міжнар. навук. канф., 26–28 красавіка 2013 г. / БДУКМ ; рэдкал.: В. Языковіч [і інш.] – Мінск, 2013. – С. 150–151.
3. Трапянок, У. Спецыфіка развіцця радыётэатра ў медыяпрасторы Беларусі / У. Трапянок ; М-ва культуры Рэсп. Беларусь, Беларус. дзярж. ун-т культуры і мастацтваў. – Мінск : БДУКМ, 2019. – 208 с.
4. Ювченко, Н. Музыка в драматическом театре Беларуси : XX–начало XXI века / Н. Ювченко. – Минск : Белорус. наука, 2007. – 270 с.

Виола Казанина

УТОПИЯ ИНДУСТРИАЛЬНАЯ И ПОСТИНДУСТРИАЛЬНАЯ: АНТРОПОЛОГИЧЕСКАЯ КОНСТАНТА ТРАДИЦИОНАЛИЗМА

В статье рассматривается то, что в будущем будет признано и облюбвано, ибо tempora mutantur, et nos mutatur in illis [4] – «меняются времена, и мы меняемся в них». Люди спокойно идут по «новым путям», не вздыхая о старой дороге, потому что новый путь является неизбежным продолжением, развитием всего старого. А вся наша жизнь, как частная, так и государственная, не сегодня-завтра вступит на новый путь реформ.

Viola Kazanina

INDUSTRIAL AND POSTINDUSTRIAL UTOPIA: ANTHROPOLOGICAL CONSTANT OF TRADITIONALISM

The article analyzes the fact what will be recognized and selected in the future, because tempora mutantur, et nos mutatur in illis [4] – «the times are changing, and we are changing with them». People are going quietly along «new ways» without yearning for the old ones, as the new ways is inevitable continuation, the developing of everything new. All our life, private or social, will face new reforms in the near future.

*Когда я думал, что учусь жить, я учился умирать.
– Леонардо да Винчи (1452–1519) [8]*

На основе современной эволюционной модели происходит активное развитие обществ и осуществляется процесс автоматизации (роботизации) производства, который может привести к тому, что от 50 до 70% рабочего населения может потерять свои трудовые места [2, с. 137]. Именно эта проблема и дала мне определённый толчок к написанию данного текста.

Жак Фреско (рис. 1), автор книги «Взгляд в будущее» (англ. Looking Forward), которая была выпущена в 1969 году, описывает кибернетическое сообщество, где отпадает необходимость в работе и рабочих профессиях, а у членов самого сообщества появляются совершенно иные ориентиры. Вместе с Жаком Фреско [7] автором книги стал Кеннет С. Киз Мл.

Обычно идеал счастливого будущего называют *утопией* (от др.-греч. οὐ «не» + τόπος «место»; по другой версии от др.-греч. εὖ «благо», то есть «благое место»). При этом понимается изображение идеального неосуществимого города, описанного в романе «De Opti» (рис. 2) («Утопия» в русской транскрипции) британского писателя и юриста, лорд-канцлера Англии (1529–1532) Томаса Мора (1478–1535), изобразившего воображаемый наилучший строй сообщества счастливых и самореализовавшихся людей. В эпохи Ренессанса и Просвещения счастливое будущее человечества чётко связывали с решением проблем выживания людей посредством технического прогресса, обеспечившего индустриализацию XIX–XX веков. Однако способно ли безудержное развитие технологий в индустриальном и даже в постиндустриальном обществе решить абсолютно все проблемы человека, ибо счастье человека – в сочетании передовых технологий с антропологически (сообразно его потребностям как биологического вида) и социально выверенным традиционализмом?

Сегодня, надо признать, даже наша система образования не соответствует тем достижениям технического прогресса, которые присутствуют в мире, равно как и достижениям, которые будут возможны при переходе на новую ступень получения любого образования посредством специального оборудования. Так как все освоения человечества посредством внедрения новых технологий своим активным потоком вытесняют устаревшую систему среднего образования, а также моделируют образование в высшей школе, всё больше усиливается безысходный процесс перехода к совершенно новому бытию. Однако, чтобы полностью осуществить переход от одной системы образования к другой, странам постсоветского пространства понадобится не менее 20 лет. И всё равно при этом не совсем понятным остаётся факт: к чему это нас приведёт? С одной стороны, внедрение роботизации поможет сильно сэкономить человеческие энергетические ресурсы. А уже на другой чаше весов находится то обстоятельство, что существенному риску может подвергнуться рабочий слой населения, который окажется совершенно не подготовленным к данному переходу. Это в свою очередь и может привести к утопическому состоянию львиную долю рабочего класса. Сработает ли в этой ситуации коллапс или ещё какой-либо X-фактор?

При этом я пришла к определённому выводу, что рассчитать все эти риски практически невозможно. Лишь только методом проб и ошибок возможен данный переход к утопическому миру безграничных возможностей за стенами нынешней реальности, которая может открыться человечеству уже в новых, параллельных мирах.